

Razvoj primaljskog školstva u Rijeci

Uremović, Vladimir; Mirošević, Lovro; Vukelić, Ivan

Source / Izvornik: **Acta medico-historica Adriatica, 2006, 4, 85 - 96**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:184:915861>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

RAZVOJ PRIMALJSKOG ŠKOLSTVA U RIJEKI

MIDWIFERY SCHOOLS IN RIJEKA

Vladimir Uremović¹, Lovro Mirošević¹, Ivan Vukelić²

SUMMARY

The oldest records of midwife education in Rijeka date back to the first half of the 18th century. To receive a license, a midwife had to pass exams in Italian in Trieste, that is, until the Council of the Town of Rijeka, which boasted a number of fine physicians, requested and received the right to conduct exams at home.

Followed the establishment of the first Croatian Midwifery School in Rijeka in 1786. In 1795, Dr Ivan Carobbi wrote an excellent textbook for midwives in Croatian, which had the misfortune never to be published. From 1858, nuns of the order of St. Vincent de Paul nursed the sick and the poor of Rijeka, and from 1937 to 1947 established and ran a nursing school.

In 1946, Dr Viktor Finderle started a boarding Midwifery School within the Department of Gynaecology and Obstetrics of the Rijeka General Hospital. At first the programme lasted two years; in 1958 it was extended to three, and in 1964 to a four-year programme. In 1974 the school was replaced by a newly formed Health Centre of Rijeka which included all secondary schools in the town's area. The Centre merged with the Grammar School of Sušak in 1978 and became the Centre "Mirko Lenac" for education of a number of medical professions. All students shared the same programme in the first two-year term, and then choose their majors for the second two-year term.

Until 1982 classes were held in the Midwifery School building, only to move to the Nursing School, and in 1987 to the building of the former Grammar School in Sušak. Since the 1992 school reform, this school has accommodated the First Sušak Grammar School and the (secondary) School of Medicine.

Key words: midwifery, schools for midwives; 18th-20th century, Croatia, Rijeka

¹ Ginekolozi, nastavnici Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci u mirovini

² Apsolvent Medicinskog fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Adresa za dopisivanje: Prof. dr. sc. Vladimir Uremović. Strossmayerova 17, 51000 Rijeka

Od davnine je u svijetu, pa tako i u našim krajevima, uvriježen običaj da žene rađaju domicilno. U tome su im obično pomagali ženski članovi obitelji, a u povoljnijim prilikama i poneka iskusnija, odrešitija i odvažnija žena priučena tom umijeću. Postupno su tako nastajale primalje koje su svoje umijeće stjecale od druge iskusnije žene ili od svojih priučenih majki, katkad kroz nekoliko generacija. Rijetko, u težim i kompliciranijim situacijama, žene su porođaje obavljale u bolnicama. Već na početku ovog izlaganja zanimljivo je i spomena vrijedno istaknuti da već od 1715. godine u Rijeci nalazimo velik broj primalja. Još je značajnije da je, sudeći po imenima i prezimenima, velika većina bila našeg podrijetla. Tako se u spisima spominju: Ivana Milloni (Milonić), Jelena Šitar, Ivana Perušić, Antonia Rigettani, Ana Branković, Ana (Antonia) Vlah, Margareta Glavan, Francesca Rupani itd. [1].

Isto je tako zanimljivo da stotinjak godina poslije u matičnim knjigama, godišnjim izvještajima i drugim dokumentima nalazimo brojne Kostrenjke upisane kao primalje. Za neke rijetke nalazimo zapis da su, iz nužde, krstile nedonošenu i jako slabunjavu djecu prema ondašnjim običajima i propisima [2].

Poboljšanjem općenite brige o zaštiti zdravlja postupno se popravlja i usavršava briga o trudnicama, roditeljima i babinjačama.

U podučavanje budućih primalja uključuju se, najprije spontano, a onda i organizirano, lokalni liječnici i kirurzi, ali i neki svećenici. Nakon određenog vremena kandidatkinje su pred liječnicima polagale ispite koji u početku nisu bili obvezni, osobito u malim mjestima. Vremenom se propisi pooštavaju, posebno u gradovima. Tako su u 18. stoljeću primalje (babice) u Rijeci bile obvezne polagati ispite u Trstu. Ispitivao ih je tršćanski protofizik Filippo Gobbi. U to vrijeme, tj. od 1740. godine, u Rijeci je četrdeset godina živio i radio te organizirao suvremenu zdravstvenu službu dr. Saverio Graziani (od 1702. do 1780.), koji je svojom zavidnom stručnošću, umijećem i marljivošću stekao velik ugled, poštovanje i priznanje. S obzirom na to, Gradsko vijeće u Rijeci je 1755. traži od tršćanske Intendanture da se ispiti i izdavanje potvrda o stručnoj sposobnosti primalja obavljaju u Rijeci gdje postoje *Professori della Medicina Eccellentissima, niente inferiori* (Profesori vrhunske medicine, ne slabiji od tršćanskih) [3].

Nakon odobrenja Intendanture, od 1755. nije više postojala potreba za odlaskom kandidatkinja u Trst. Otada je dr. Saverio Graziani, uza sve ostale poslove, ispitivao primalje i izdavao im potvrde o stručnoj

Giorno 24 gbre 1765

Abbiamo noi signori medici pubblici e cattedratici
 della Città di Rijeca: qualmente S.
 Sig.^o Balvano Fiorini, annodini dopo essere sta-
 tiato intieramente f'orte della memoria
 e dopo essersi portate staurate nel s'uo
 da noi fatto, è stata approvata dal
 Magn.^o Pubblico mediatino i nostri
 stati, con averle data la facoltà di eserci-
 tare l'arte ostetricia, in quale an ella
 esercitata con piena contenta ed applauso di
 giuante sono ricorpe; e si è notiti, e che come
 alla di lei saviezza, ed abilità, senza che
 dalle sue mani in tutto il tempo che in città

Slika 1. Isprava o sposobnosti obavljanja zvanja primalje izdana u Rijeci 1765.

Figure 1 A midwife's licence issued in Rijeka in 1765.

sposobnosti za obavljanje dužnosti primalja. Poslije su to radili drugi riječki liječnici.

Uskoro se uvjeti zaoštravaju i proširuju pa su vlasti 1785. izričito propisale da babice koje žele biti primljene u državnu službu, moraju položiti ispite u primaljskim školama u Beču ili Pešti. U vezi s takvim uvjetima, riječki liječnik dr. Matija Cerutti ponudio se da ga se primi u državnu službu kako bi mogao održavati babicama tečajeve iz porodništva. Tada nije prihvaćen, ali je ta dužnost već 19. srpnja 1786. povjerena rodnom Riječaninu Jakovu Kozminiju (Giacomo Cosmini, od 1733. do 1799.) koji je 1780. dobio stipendiju Rijeke da doktorira u Beču. Nakon povratka u Rijeku radio je kao gradski kirurg, a 1786. bio je imenovan prvim predavačem na novoosnovanoj Primaljskoj školi (za Riječanke i Bakarke) koja je kao prva u Hrvatskoj, ali pod okriljem lokalnih vlasti, započela radom u kolovozu iste godine. (U Zadru je prva državna primaljska škola otvorena 1821.) Jakov Kozmini umro je u Rijeci 1799. godine. Nakon njegove smrti Primaljska škola prestala je s radom [1,3].

U vrijeme oko smrti dr. Jakova Kozminija, oko 1799., dr. Ivan Carobbi, rodom Senjanin, pokazivao je ambiciju i ozbiljnu namjeru da kao primarijus u Riječkom rodilištu i istovremeno na mjestu profesora u Primaljskoj školi naslijedi dr. Jakova Kozminija. To mu, na žalost nije uspjelo jer je škola prestala s radom. U međuvremenu, u takvim nastojanjima, a radi vlastite afirmacije, napisao je 1795. knjigu, tj. priručnik ili udžbenik za primalje na hrvatskom jeziku. Knjiga je imala naslov na starohrvatskom jeziku, koji bi u suvremenom jeziku, prema Bazali [4], glasio: *Znanost (nauka) ili pouka za primalju iz hrvatskih, slovinskih i dalmatoliburničkih (primorskih) krajeva kako može pomoći roditeljama i očuvati ih od pogibelji porođaja*. Knjiga je napisana na 145 stranica teksta podijeljenog u 5 poglavlja, uključivši i upute o propisivanju lijekova i osnovama fitoterapije dostupnim ljekovitim biljem. Na kraju rukopisa nalazi se 12 tabela – crteža dobre faktografske vrijednosti. Koristio se, između ostalog, djelima Van Swietenena te djelima austrijskih, ali i francuskih profesora-porodničara. Da bi korisnicima olakšao čitanje i razumijevanje, knjigu je napisao u formi dijaloga, u obliku pitanja i odgovora. Pitanja postavlja primalja, a profesor odnosno autor odgovara. Stručnu medicinsku terminologiju prilagodio je narodnom govoru. Ova je knjiga među prvima u Hrvatskoj na hrvatskom jeziku. Malo prije, tj. 1777. godine, varaždinski je protomedik Jean Baptist Lalangue napisao knjigu pod naslovom *Kratek navad od mestrie puškorezne*. Nadajući se da će knjiga biti benevolentnije i brže tiskana i izdana, dr. Carobbi ju je posvetio utjecajnom zagrebačkom biskupu Maksimilijanu Vrhovcu. Međutim, udžbenik nije nikada tiskan, nego je kao znanstveno djelo ušao u Kukuljevićevu bibliografiju i danas se čuva u Metropolitanskoj knjižnici u sklopu Sveučilišne i nacionalne knjižnice u Zagrebu (Sign. MP 122). U najnovije vrijeme javljaju se poticaji da Carobbijev tekst s komentarom nakon više od dvjesto godina ugleda svjetlo dana pa da bude svjedočanstvo visokog stupnja porođničke misli i umijeća u ovom prostoru i dokaz za komparaciju u zemlji i inozemstvu [1,3,4].

Primarijus dr. Ivan Krstitelj Cambieri (*Giovanni Batista Camberi, 1754. – 1838.*) otvorio je 1823. treću riječku bolnicu Sv. Duha kod Belog Kamika na bivšem Cambierijevu trgu, Poslije Ulici Đure Đakovića i zatim Ulici Fiorella La Guardije, koja je imala i rodilište, i to prvo i najstarije u Hrvatskoj. Dok je bio direktor te bolnice, dr. Anton Felice Đačić (*Antonio Felice Giachich, od 1813. do 1887.*), točnije 1858. godine pozvao je i doveo je iz Zagreba u Rijeku časne sestre sv. Vinka Paulskog (16 sestara, među njima i sestru Metodiju Suzanić, rodom iz Kostrene) za njegu bolesnika i socijalno ugroženih te za vođenje bolničke administracije [5].

U Riječkoj bolnici su do Drugoga svjetskog rata poslove bolničarki obavljale te časne sestre-redovnice. Radmila i Marijan Matejčić [6] navode da je bolničarsku službu obavljalo 18 sestara milosrdnica s majkom nadstojnicom Matildom Kobal na čelu. Prije su bolničarsku službu obavljale rijetke redovnice iz Graza ili Beča (slično kao i u Zagrebu). Iznimno su za posebne potrebe korištene muške osobe.

Za osposobljavanje i obavljanje tih poslova, u sklopu Riječke bolnice je od 1937. godine djelovala dvogodišnja bolničarska škola koju su do 1947. vodile i pohađale redovnice. U početku je bilo 13 učenica-sestara milosrdnica. Civilne osobe školovale su se obično u Trstu. Nakon 1945. godine u riječku školu počele su se upisivati i civilne osobe. Taj je personal tada zadovoljavao potrebe riječkoga zdravstva. Godine 1945. u Rijeci se otvara Srednja medicinska škola, a 1947. vlasti zatvaraju Bolničarsku školu u Gradskoj bolnici unatoč velikim potrebama za takvim kadrom [6,7].

U Sušaku nije bilo bolničarske škole, nego se taj kadar obično školovao u Zagrebu i dolazio na rad u Sušak.

Čim je prim. dr. Viktor Finderle 1946. došao u Rijeku kao šef dislociranoga novoosnovanog Odjela Rodilište i ginekologija Riječke opće bolnice u bivšem Sanatoriju u Ul. Ive Marinkovića 11, odmah je pokrenuo

Slika 2. Jednokatnica u kojoj je bila smještena prva primaljska škola u Rijeci nakon Drugoga svjetskog rata

Figure 2 The two-storey building of the first midwifery school in Rijeka after WW2

akciju za otvaranje primaljske škole u Rijeci. Takva su mu nastojanja bila olakšana time što je odmah nakon dolaska u Rijeku izabran za potpredsjednika Gradskog narodnog odbora i ujedno je obnašao dužnost načelnika za zdravstvo i socijalnu politiku grada Rijeke više od tri godine. Mnogo mu je koristilo iskustvo iz NOR-a u kojem je od 1943. bio šef kirurške ekipe XIII. divizije i 15. korpusa partizanske vojske, a poslije šef naše vojne ratne bolnice u Italiji blizu Barija u činu sanitetskog pukovnika. U šumi je radi velikih potreba osnovao i, u najtežim ratnim uvjetima, vodio improviziranu bolničarsku školu. Iskazao se kao izvrstan i uspješan organizator. Istodobno s otvaranjem odjela Rodilište i ginekologija, prim. dr. Viktor Finderle sa svojim asistentima otvara i vodi Radium odjel u krilu Opće bolnice za cijelu širu regiju od Istre do Zadra i otoka. Radi ostvarenja zamišljene akcije otvaranja primaljske škole, razaslati su dopisi i pozivi svim zdravstvenim ustanovama Rijeke, Istre i Kvarnera, kojima se pozivaju mlade žene i djevojke da se upišu u Primaljsku školu u Rijeci. Prim. dr. Viktor Finderle je i osobno odlazio u Bolničarsku školu u Rijeci koja je već započela radom, i neke učenice privolio da se presele i upišu u Primaljsku školu koja se trebala otvoriti na jesen, tj. 1. rujna 1946. godine. Prve godine 1946./47. upisalo se 26 učenica. Budući da u to vrijeme, nakon završetka Prvoga svjetskog rata, državne granice još nisu bile definirane, Rijeka i Istra bile su pod Vojnom upravom, odnosno pod privremenom okupacijom JNA. Zapovjednik Vojne uprave bio je poznati general Veco Holjevac. Ti novooslobođeni krajevi bili su nakon Pariške mirovne konferencije 15. rujna 1947. priključeni Jugoslaviji. Do tog vremena svi su natpisi na ustanovama bili napisani dvojezično. Tako je i Primaljska škola, pored hrvatskoga, nosila i talijanski naslov *Scuola d'ostetrica*. Priključenjem Rijeke i Istre Jugoslaviji naziv je bio samo Primaljska škola [7,8].

Primaljska škola započela je redovitim radom u zgradi preko puta Rodilišta, tj. *Sanatorija*, popularno zvanj *Vila*. Tu su učenice imale internatski smještaj na prvom katu, a predavanja i nastavu u prizemlju zgrade. U početku je škola od školskih pomagala imala samo školsku ploču s kredom i spužvom, na kojoj je prim. dr. Viktor Finderle tijekom predavanja izvanredno lijepo crtao gradivo iz ginekološke i opstetričke morfologije i patologije.

U predavaonicu su se tijekom nastave donosili postoperativni preparati koje su učenice, uz objašnjenja, razgledavale. Poslije su se preparati konzervirali i postavljali u mali muzej gdje ih se moglo proučavati.

U prostranom i uzorno uređenom vrtu oko Primaljske škole napravljen je bazen za žabe na kojima su učenice pod kontrolom liječnika izvodile

reakciju za utvrđivanje trudnoće: test *Galli-Mainini*. Izvan nastavnog vremena učenice su pomagale na odjelu jer su od prvog dana, uz teoretski rad, bile intenzivno uključene u cjelokupan praktični rad.

Hranu su dobivale iz kuhinje Rodilišta. Učenice su bile obvezne stanovati u toj zgradi i nisu smjele stanovati izvan zgrade i pohađati školu. Narav posla i potrebe primoravale su ih na 24-satno obavljanje svih poslova u Rodilištu, isto kao i primalje i ostalo osoblje.

Sljedeće godine internat se seli u dijelove Samostana časnih sestara Srca Isusova (*Istituto del sacro cuore di Gesù*), preko ceste ispod Rodilišta, Ul. Pomerio 17, koji je sestrama-redovnicama država oduzela. Tada se u *Vili* osnova Materinski dom za nezbrinute trudnice i za ugroženu i patološku trudnoću iz Rijeke i iz čitave regije, a poslije i Odjel za nedonošćad.

U početku je škola kao srednjoškolska ustanova trajala dvije, poslije tri i na koncu četiri godine. Upravitelj škole bio je obvezno i šef odjela Rodilišta i ginekologije (personalna unija). U početku je obje dužnosti obavljao prim. dr. Viktor Finderle koji je i predavao predmete porodništva i ginekologije, a ostale stručno-medicinske predmete predavali su liječnici specijalisti i specijalizanti odjela. Općeobrazovne predmete predavali su srednjoškolski profesori, a škola je sistematski pripadala i Gradskom srednjoškolskom pročelništvu i Odjelu Rodilišta i ginekologije.

Prim. dr. Viktor Finderle napisao je za učenice udžbenik *Porodništvo* na 335 stranica i ilustrirao ga sa 163 fotografije i crteža, od kojih je mnoge sam napravio na Odjelu. Već je spomenuto da mu to nije bilo teško jer je bio i izvrstan crtač. Poslije je i prof. dr. Drago Vrbanić napisao udžbenik za učenice uz suradnju asistenata (dr. Flajšman, dr. Krmpotić), a drugi liječnici napisali su priručnike iz stručnih medicinskih predmeta. [7]. U školskoj zbornici nalazila se i skromna knjižnica u kojoj je bilo oko 500 knjiga i 14 gramofonskih ploča. Knjige su bile uglavnom iz lektire, ali i priručnici i stručne knjige. Najstariji udžbenik bio je *Atlante - manuale di anatomia umana* Wernera Spaltenhoha, tiskan u Milanu 1924. [9]. Poslije su postupno nabavljeni televizor, video, dijaskop, grafoskop itd. Radi naraslih potreba Primaljska škola je u početku angažirala nekoliko liječnika Rodilišta i ginekologije, a uskoro i neke druge liječnike raznih specijalnosti. Povrh toga, povremeno su angažirani i neki stalni predavači (Gobić, Krmpotić, Frković, Flajšman, Domika i drugi). U internatu Primaljske škole od 1956. do 1976. nadstojnica je bila sestra Mira Parčić-Pahljina, a stručna nadstojnica profesorica i primalja Ružica Tralić od 1956. do 1961.

Slika 3. Generacija primalja 1954. i nastavnici – dr. Jakšić, dr. Finderle i učitelj glazbe

Figure 3 The 1954 generation of midwifery graduates and their teachers Dr Jakšić, Dr Finderle and music teacher

Učenice su tijekom školovanja bile podučavane ne samo iz ginekološke i porodničke problematike i prakse, nego i iz drugih oblasti koje su u Rodilištu radile kao što su: laboratorij, rendgenoskopija i rendgenografija, fizikalna terapija, aktivno sudjelovanje u svim radnjama transfuzije krvi – od uzimanja krvi od darovatelja, određivanja krvne grupe, asistiranja tijekom transfuzije, distribucije tražene i pripremljene krvi do naručitelja itd. Tada je u Rodilištu vođena sva briga za potrebama krvi u Rijeci i čitavoj široj regiji od Istre do Gorskog kotara, Like, Kvarnera itd.

Uz neka druga zanimanja, u školi je djelovao i tamburaški sastav koji je vodio nastavnik pjevanja [7]. Zbog svega toga, kao i zbog dobre stručne i opće naobrazbe, primalje iz ove škole bile su rado tražene ne samo kao medicinske sestre primaljskog smjera, nego i u raznim drugim medicinskim granama [7, 8].

Stjecajem raznih okolnosti, poslije namještenog montiranog procesa, prim. dr. Viktor Finderle je 1955. odstranjen sa svih funkcija u gradu, bolnici pa i Primaljskoj školi. Zadnja generacija njegovih 46 učenica rasplakala se na Finderleovu zadnjem predavanju u školi. Organi sigurnosti optužili su učenice da su u znak podrške dr. Finderleu organizirale štrajk glađu [7].

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata novi režim nije dopustio rad crkvenim osobama u bolnici. Svršene bolničarke-sestre milosrdnice mogle su obavljati bolničarsku službu samo ako odbace svoju redovničku odjeću i presvuku se u civilnu bolničarsku odoru. Gradske vlasti su školu 1947. zatvorile. To je izazvalo veliko pomanjkanje pomoćnog kadra. Da apsurd bude veći, treba spomenuti da su takve bolničarke-sestre milosrdnice rado primane na rad u Beograd i Crnu Goru, pa i na Vojno-medicinsku akademiju i u svojim crkvenim odorama.

Zbog naraslih potreba, od 1947. u Rijeci se sukcesivno otvara više medicinskih škola pa tako i Škola za medicinske sestre. Postupno se otvaraju i druge škole raznih medicinskih usmjerenja. Međutim, zbog neprestanih reorganizacija i fuzija te isprepletanja nastavnih planova i programa, dolazi do nerazumnih promjena u radu i nazivima škola. Nakon završetka dvogodišnjeg školovanja polaznice stječu nižu stručnu spremu. Od 1958. školovanje se produžuje na tri godine, a od 1963. na četiri

Slika 4. Zgrada Samostana časnih sestara Srca Isusova u Ulici Pomerio u kojoj je od 1947. do 1982. djelovala Primaljska škola

Figure 4 Monastery building of the Sisters of the Heart of Jesus in Pomerio street, accommodating the midwifery school between 1947 and 1982.

godine. Time su primaljske škole bile izjednačene s ostalim srednjim školama. Zato nakon završetka škole primalje imaju srednju stručnu spremu i nazivaju se medicinske sestre primaljskog smjera.

Od 29. studenoga 1964. škola dobiva ime Škola za medicinske sestre primaljskog smjera *Marija Grbac*, prema primalji iz Kastva koja je 1942. poginula u NOB-u.

U okviru reforme srednjeg obrazovanja, 13. ožujka. 1974. osnovan je u Rijeci Medicinski školski centar. U Centar su se udružile: Škola za medicinske sestre, Škola za medicinske sestre primaljskog smjera *Marija Grbac* i Škole za zdravstvene tehničare sa smjerovima u kojima se obrazuju fizioterapeuti, laboratorijski tehničari, sanitarni tehničari i zubni tehničari. Godine 1975./76. provedeno je objedinjavanje prvih dvaju razreda tako da učenici i učenice zajedno slušaju nastavu. Tek nakon završenoga drugog razreda opredjeljuju se za željeno zanimanje. Dana 20. siječnja 1978. Medicinski školski centar udružio se s Gimnazijom *Mirko Lenac* na Sušaku u novu organizaciju pod nazivom Centar usmjerenog obrazovanja za kadrove u zdravstvu *Mirko Lenac*.

U skladu s reformom obrazovanja, osim izmjena u teoretskoj i praktičnoj nastavi, ukinut je i internat za učenice.

U zgradi Primaljske škole (u Ulici *Žrtava fašizma – Pomerio*) nastava se održavala od 1947. do 1982. godine. Otada do 1985. buduće primalje imale su kompletnu nastavu u zgradi Škole za medicinske sestre u Ul. *Viktora Cara Emina 5*, a nakon toga u zgradi Gimnazije na Sušaku do 1992. godine. Otada djeluju kao dvije škole, tj. Prva sušačka hrvatska gimnazija i Medicinska škola [5].

LITERATURA

1. Korin N, Vrbanić D. Razvoj obstetricije u Rijeci u 18. stoljeću. Zbornik radova Naučnog skupa Saveza naučnih društava za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije. Tuzla, 1985.
2. Bakašun V. Primalje u Kostreni. Zbornik Katedre čakavskoga Sabora Kostrene, 2005., str. 31-66.
3. Maksimović J. About the beginning of organised education in obstetrics in Rijeka and the first midwife textbook in Croatian. *Acta med-hist Adriat* 2004;2:203-21.

4. Bazala V. Crteži u rukopisnom priručniku dr. Ivana Karobija iz 1795. godine, Acta hist med phar vet 1964; 4:159-70.
5. Zgrablić M. Korijeni i povijest interne medicine u Rijeci. Rijeka: Menora Opatija, 1999.
6. Matejčić M. Osnivanje Riječke Gradske bolnice sv. Duha kao samostalne zdravstvene ustanove 1. siječnja 1880. Acta hist med pharm vet 1971;11: 109-20. i Matejčić R. Matejčić M. Ars Aesculapii. Rijeka Izdavački centar Rijeka, 1982., str. 135-49.
7. Mirošević L. Primaljska škola u Rijeci nakon Drugog svjetskog rata. Medicina 1994; 30:67-74.
8. Uremović V, Škrobonja A. Medicinske inovacije i vakuum ekstraktor dr. Viktora Finderlea - Le innovazioni nel campo della medicina e il vacuum extractor del dottor V. Finderle. U: Sciucca M. ur. Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa «Rijeka u stoljećima velikih promjena». Rijeka - Fiume: Edit, 2001., str. 140-6.
9. N. N. Zbornik radova Međurepubličkog savjetovanja pod nazivom Bibliotečno - informacijski centar kao faktor unapređivanja odgojno-obrazovnog procesa u organizacijama odgoja i obrazovanja. Rijeka, 1981., str. 105-12.

SAŽETAK

Najstariji zapisi o domaćim školovanim primaljama u Rijeci potječu iz prve polovice XVIII. stoljeća. Budući da je za propisane licencije bilo potrebno položiti ispite na talijanskom jeziku u Trstu, a u Rijeci je djelovalo nekoliko vrsnih liječnika, Gradsko vijeće uputilo je 1755. godine zahtjev i dobilo odobrenje prema kojem su se ispiti otada obavljali u Rijeci. Slijedom tih nastojanja, 1786. godine osnovana je u Rijeci, kao prva u Hrvatskoj, Primaljska škola. Za te je potrebe dr. Ivan Carobbi 1795. napisao izvrstan priručnik na hrvatskom jeziku, koji na žalost nije objavljen. Od 1858. u Rijeci djeluju časne sestre sv. Vinka Paulskog kao njegovateljice bolesnika i socijalno ugroženih, a od 1937. do 1947. u bolnici osnivaju i vode bolničarsku školu.

Godine 1946. dr. Viktor Finderle pokreće u sklopu Ginekološko-porodajnog odjela Opće bolnice Primaljsku školu s internatom. U početku je škola dvogodišnja, od 1958. trogodišnja, a od 1963. četverogodišnja. Godine 1974. škola se u dotadašnjem obliku ukida i osniva se Zdravstveni centar Rijeka u koji ulaze sve srednje škole na području Rijeke. Spajanjem Centra i Gimnazije na Sušaku, 1978. nastaje nova organizacija pod nazivom Centar usmjerenog obrazovanja za kadrove u zdravstvu Mirko Lenac. Prve dvije godine nastava je zajednička, a nakon toga učenici se školuju još dvije godine u smjeru koji odaberu.

U zgradi Primaljske škole održava se nastava do 1982., zatim u zgradi Škole za medicinske sestre do 1987., a otad se kompletna predmetna nastava održava u zgradi nekadašnje Sušačke gimnazije. Nakon novih reformi, od 1992. na tom lokalitetu djeluju dvije odvojene škole – Prva sušačka gimnazija i Medicinska škola.

Ključne riječi: primaljstvo, primaljske škole, XVIII. – XX. st., Hrvatska, Rijeka